ՆՈՐԱՅԻՆ ԴԻՒՆԱՅԻՆ

Պատրիարքական տեղապահ Գերշ. Տ. Յովհաննէս Արք. Թաղեան

Ս. Էջմիածնի Մայր Աթոռի Ս. Յակոբեան Վանքի Վերատեսուչ Գերշ. Տ. Գարեգին Եպս. Յովսէփեան

Ս. Էջմիածնի Մայր Աթոռի Ս. Գայիանեան Վանքի Վերատեսուչ Գերշ. Տ. Գարեգին Եպս. Տէր-Յովհաննիս

կան զգացումներս բարեհաճին դնել առ ոտս Գահոյից Օգոստափառ Վեհապետին մերոյ՝ որ իմ երկարժամանակեայ պաշտամանս միջոցին զիս սիրելոյ եւ մխիթարելոց կայսերական անդին համակրութեամբ, չնորհօք եւ պատիւներով, եւ վերջերին իսկ իբր անձնական բժշկապետ վսեմ. Մալրօ-եէնի փաշա երկիցս զրկեց՝ հիւանդութեանս վրայ ցաւ յայտնելով, որուամ թէ՛ նուաստս եւ թէ՛ սիրելի Ազգս, տարակոյս չկայ, որ հաւատարիմ եղած եմք եւ պիտի մնամք ցիսպառ։ Ցետոյ բարեհաճին յայտնել իմ խորին չնորհակալութիւններս Բարձր. Մեծ եպարքոս լուսամիտ Սայիտ փաշային՝ որ քանիցս վշտակցութեան հարցափորձ ըրած, եւ ապա իբր կողմանէ բարձրաստիճան պաշտօնատար մը զրկած է՝ իւր կարեկցութիւնն յայտնելու. յայտնել նաեւ Ներքին, Արտաքին եւ Դատական գործոց Բարձր. նախարարներուն իմ չնորհակալութիւններս, եւ այն ամեն օտարազգի պաշտօնատարց՝ որք քանի քանի անգամ յատուկ պատուաւոր պաշտօնատարներ զրկեցին տեղեկանալու համար հիւանդութեանս մասին։

Ապա իմդրեցի նաեւ հաղորդել իմ չնորհակալիքս Ցունաց Պատ. ազգին այժմու եւ նախկին Ամին. Ս. Պատրիարքաց, Ս. Սինոդին եւ Պատրիարքարանին, Վսեմապայծ Բարաթէօսէօղի փաշային, աղնուափայծ տիկին Ժօրժ Զարիֆին, Հռոմէական եւ Բողոքական ազգայնոց եւ մասնաւորապէս Ա-զարեան Գևորգեանիկ Ս. կամ Ղոլիկոսին եւ Պուլկարաց Ամին. Եկղարքին, Ա-ստուած Գեր. Գրիգորիոս եպիսկոպոսին, իմչպէս նաեւ Հբէից Գեր. Խախամ-դլոյին, եւ վսեմ. կոմս Քաճնոյին՝ որ չմոռցան զիս բնաւ, եւ որք կամ անձամբ այցելեցին եւ կամ իրենց կողմանէ եկեղեցականները, պաշտօնատարներ, մինչեւ իսկ ճարտար բժիշկներ զրկեցին։

Նաեւս բարեհաճին յայտնել իմ յատիսենական անսահման չնորհակալութիւնս զիս զարմանալի ճարտար բժշկութեամբ. բաց ի իմ վաղնջուց եւ քաղմեփառ բժիշկներէս Տոքթոր Սերվիչէն էֆէնտի եւ Տոքթոր Փէչոմասճեան էֆէնտի, եւ մանաւանդ աներեւոյթ Տոքթոր Աճէմեան էֆէնտի, որոց անձնուիրութիւնը, սէրը, գուրգը եւ անդուլ խնամքները չպիտի մոռնամ յաւիտեան. յանկնումս չնորհապարտ կը մնամ Տոքթոր Աղասեան, Տոքթոր Սեվեան պէյ, Տոքթոր Խորասանճեան, Տոքթոր Շիշմանեան, Տոքթոր Ծանոյի, Տոքթոր Ստեփան փաշա Արսլանեան, Տոքթոր Մահէ, Տոքթոր Մօրթման, Տոքթոր Միհրիւք, Տոքթոր Բօլ ար Րէյ, Տոքթոր Լէֆթէր փաշա, Տոքթոր Ցակոբ պէյ Խանասեան, Տոքթոր Քիրեաքոս, Տոքթոր Հիւնքեարպէյենեան, Տոքթոր Օրմանեան եղբարք, Տոքթոր Գալուստեան, Տոքթոր Մինասեան էֆէնտիներուս։

Իսկ Մեծ. Տոքթոր Զամպաքոյին մարդասիրութիւնը եւ լմնամքը անմոռանալի քարերարութիւն մ'է, եւ արժանի յաւերժական չնորհակալեաց։

Իսկ դուք, բարեհաճեցէք յայտնել իմ անսահման չնորհակալութիւններս, մանաւանդ առ Հայոց սիրեցեալ Ազգն, առ պատկառելի Ազգային Ժողովն, առ ամենայն Ժողովս եւ Խորհուրդս, առ ամենայն պատուաւոր եկեղեցականս եւ աշխարհականս թէ՛ մայրաքաղաքիս եւ թէ՛ դաւառաց՝ որք իրենց ցաւակցութիւնն եւ կարեկցութիւնն ցուցին այցելութեամբք, հեռագրութեամբք, եւ զլխաւորապէս առ Աստուած, առ Տէրն մեռու եւ կենաց՝ չերմ աղօթիք։ Իմ զգացումներս բացատրելու ո'չ կարողութիւն ունիմ, ո'չ միջոց եւ ո'չ խօսք. Աստուած ինքն հատուցանէ ամենեցուն վարձս բարեաց իւր անհուն ողորմութեամբն։

Այլ՝ առանց նուաստս երկար խօսելու եւ մատնելու հարկ թողլոյ կը պատահիմ որ, Ազգային Ժողովն անմիջապէս ընդունելով հրաժարականս, ինձ յանձնարէ մ'ընտրել, որուամ ի սրտէ կարողութիւն եւ յանձնառութիւն կը մաղթեմ։ Այս է կամք Տեառն, որ է եւ լիցի միշտ օրհնեալ։ Եթէ Աստուած ինձ կեանք չնորհէ, եւ եթէ յայտնի ապրիմ, այն ալ միմիայն Օգոստափառ Կայսեր եւ սիրելի Ազգիս աղօթելու համար յատկացեալ է։

Ստամբուլ աղօթարար սիրելի եւ օրհնեալ ազգիս

ՆԵՐՍԷՍ ԱՐԲԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

15 Հոկտ. 1884

Կ. Պոլիս Օրթագիւղ

Քաղաքական Ժողովին՝ առ որ եւս զրկուած էր այս հրաժարագրերուն պատճէնը, չորեքշաբթի կարդալով, իբրեւ կատակգիր նըկատելով եւ վատաբելով գործադրել իբրեւ վերջին կամք հանգուցեալ Սրբազանին, որուշեց ի նմին արտայայտեալ չնորհակալիքն մատուցանել Օգոստափառ Սուլթանի եւ այլոց ամենեցուն, եկեղեցականաց եւ աշխարհականաց։ Հետեւաբար՝ Քաղաքական Ժողովական ներքին Մամիկոնեան Մեծ. Միքայէլ էֆէնտիի առաջարկեց՝ առ Օգոստափառ Սուլթանն եւ առ այլս մատուցանելի չնորհակալեաց ուղերձները պատրաստելու եւ Ժողովին մատուցանելու հոգն. իսկ Գեր. Բուճուգլեան Հօր յանձնեց, որ Պատոյեան Պապի եւ Քիւրքճիխանլեան Կարապետ էֆէնտիներու հետ պատրաստել տայ՝ առ կրօնական ուղղելի թուղթերն, և մատուցանէ առ որս անկէ։

Ըստ մեր մտնաւոր տեղեկութեանց, Ս. Էջմիածնի սինհոդը պատրաստեր է՝ հայրապետական նորոգ ընտրութեան համար Ռուսիոյ, Թուրքիոյ եւ այլ երկրաց առաջնորդական վիճակները զրկուելիք չրջաբերական, և ի մտոյ ճանրայ պիտի հանէ զայնս։

— Կրօնական Ժողովն առաջիկայ երկուշաբթի չաբաթական նիստը պիտի ընէ ի Պատրիարքարանի. իսկ Քաղաքական Ժողովն առաջիկայ չորեքշաբթի պիտի դուռարի ի խորհրդարանի Ղալաթիոյ։

— Գարակէօմրիւկի քահանայներէն Տ. Թադէոս երէկ քանի մը ժամու հիւանդութենէ յետոյ վախճանեցաւ ի հասակի 43 ամաց։ Յուղարկաւորութեան հանդէսը վաղը պիտի կատարուի։

— Պէյէճիկի փոխառաջնորդ Գեր. Տ. Յովսէփ Ծ. վարդապետ Սարաճեան, որոյ պաշտօնն և տեղական կառավարութեան հետ յարաբերութիւնները դիւրացընելու համար՝ մնտերս Պատրիարքարանը Բ. Դրնէն հրամանագիր առաւ ու զրկեց, հրաժարական զրկեր է առ ազգային վարչութիւնն, տեղւոյն ազգային ժողովոյ ընթացքէն զըժգոհ լինելուն պատճառաւ։

— Օգոստափառ Սուլթանէն հանդուցեալ Ս. Պատրիարք Հօր ընծայեալ բնակարանն (յՕրթագիւղ) ըստ օրինի ճախլ-ը կը մնայ այլ և այլ վարձքներու, որոց մեծագոյն մասն հայկական հաստատութեանց վարձքներ են, ինչպէս Տիվրիկի, Հիւանդանոցի, և այլն։

— Տրապիզոնի ազգային գաւառական ժողովոյ կողմանէ հեռագիր մը հասաւ երկուշաբթի Պատրիարքարան, որով կը ծանուցուի, թէ կիւրակի օրը, հոկտեմբեր 28, Գաւառական ժողովոյ անդամոց մեծագոյն մասին քուէով Տրապիզոնի Առաջնորդ ընտրըուեցաւ Գեր. Տ. Գարեգին Ծ. վարդապետ Սրուանձտեանց։

— Կրօնական ժողովոյ ատենապետ Գեր. Տ. Խորէն Արքեպիսկոպոս Նար-Պէյ՝ Քաղաքական ժողովոյ անդամներէն Մամիկոնեան Միքայէլ և Պապոյեան Պապի Մեծ. էֆէնտիներուն հետ՝ Ցունաց Ս. Պատրիարքին, Օգոստ. Սուլթանի բժշկապետ Մավրօեէնի փաշայի և քանի մը դեսպանատուներ երթալով հանգուցեալ Ս. Պատրիարք Հօրէն կատակեալ չնորհակալիքը մատոյց երէկ։

Պատրիարքական Գեր. Փոխանորդ Հայրն ալ այսօր կամ վաղը կերթայ Պուլղարաց Գեր. Եքզարքին, Աստուծոյ փոխանորդ վարդապետին, Հրէից Բաբունապետին, և բողոքականաց աղգապետ էֆէնտիին և այլոց։

— Ամասիոյ և Մարզուանու Առաջնորդ Գեր. Տ. Պօղոս Ծ. վարդապետ Խօլտաճեան՝ այսօր կամ վաղը կուղևորի ի պաշտօնատեղին։

— Զարսանճագի վիճակին նորընտիր առաջնորդական փոխանորդ Արժ. Տիվրիկլեան՝ որ Մարզուանու վանքը կը գտնուէր, գըբեր է ի Պատրիարքարան, թէ կընդունի վարչութեան կողմանէ իրեն տրուած պաշտօնն, և մտերը կուղևորի ի Զարսանճագ։

— Տ. Ներսէս Ս. Պատրիարք Հօր վանճանման համար դեռ և այլ և այլ կողմերէ ցաւակցութեան հեռագրեր կը թափին ի Պատրիարքարան։

Ամենայն եկեղեցասիրաց ընկերութիւնը Կիլիկիոյ Տ. Մկրտիչ Կաթողիկոսի հեռագրէն իմանալով Նորին Սրբազնութեան վախճանիլն, ցաւակցութիւն հեռագրած էր առ Պատրիարքական Գեր. Փոխանորդ Հայրն։

Դարձեալ Ամենայէն ցաւակցութիւն հեռագրած էր Պաղանճեան Տ. Ցովհաննէս եպիսկոպոս։

— Կիլիկիոյ Տ. Մկրտիչ Կաթողիկոսն, ըստ հրահանգի Պատրիարքարանի, Կիլիկիոյ բոլոր վիճակաց ժողովրդեան հեռագրաւ հաղորդեր է Ս. Պատրիարք Հօր վախճանման գոյժը։

— Մայրաքաղաքիս պարսկական դեսպան Վսեմ. Միւհսին Խան հինդշաբթի յատկապէս մէկը ղրկելով Պատրիարքարան, ուղած էր իմանալ թէ եկեղեցւոյ մէջ հանդուցեալ Ս. Պատրիարք Հօր դագաղին վրայ կընդունուի՞, եթէ իր կողմանէ պսակ մը ղրկուի պարսկական վարժարանի ուսանողաց ձեռօք։ Պատրիարքական Գեր. Փոխանորդ Հայրը պատասխաներ է, թէ ամենայն սիրով և չնորհակալութեամբ կընդունուի առաջիկայ կիւրակէ օր (վաղը)։

— Կրօնական ժողովոյ ատենապետ Գեր. Տ. Խորէն Արքեպիսկոպոս Նար-Պէյ չորեքշաբթի Խառնիչփոթ վիճակի մէջ են. ո'չ Թաղականն յայտնի է և ո'չ հոգաբարձուն։

Կըլսեմք որ անցեալ չաբաթները ի Սօֆիա մէկ թիզէ աւելի ձիւն եկեր է։ Այս կողմերս ալ օդը խիստ ցուրտ և անձրևոտ է։ Առաւօտուբ խիստ անձուկ են, զի մեր նաւահանգիստք չեն բանիր, և հունձքը դրամ չարժեր։

Կաթ. 19 Հոկտ. 1884։ — Վիճակիս անձնուէր Առաջնորդ Գեր. Տ. Մաղաքիա Ծ. վարդապետ Օրմանեան, ամսոյս 3ին երեկոյեան ժամը 2ին, ողջամբ բայց անշուք կերպիւ և յանկնկալս ժամանեց ի Կարին։ Նորին Գերապատուութիւնը երկուշաբթի եւ երեքշաբթի։

— Հոգևոր ազգայնոց Գեր. Պատրիարքին կողմանէ Պատրիարքական փոխանորդ Գերապայծառ Ցովհաննէս Հօլաս, երկուշաբթի երեք եկեղեցականաց և մէկ աշխարհականի հետ Պատրիարքարան երթալով ցաւակցութիւն յայտնեց, յանուցանելով թէ կիւրակէ օրը չեն կրցած ներկայ գտնուիլ՝ եկեղեցական հանդիսի մը պատճառաւ։

— Երեքշաբթի Բոպերդ-Քոլէժի բոլոր ուսանողք իրենց պատուելի Բրոֆէսոր Պ. Ցակոբոս ՃԷճիձեանի և համայն դասատուաց ընկերակցութեամբ (16–17 կառքերով) մայր եկեղեցի երթալով, հանդուցեալ Ս. Հօր դագաղն այցելելին, նկատելով որ սոյն մասնաւոր յարգանքը կիրակի աւուր խուռն բազմութեան ժամանակ կարելի չպիտի լինէր մատուցանել։

— Ցայոց Միացեալ Ընկերութեանց կեդրոնական ժողովն արտաքոյ կարգի նիստ ունի վաղը, 4/16 Նոյեմբեր, Գալաթիոյ կեդրոնական վարժարանին մէջ։ Աստանքը պիտի բացուի ժամը ճիշդ 6½ին և պիտի փակուի 7½ին։

Օրակարգն է՝ Մահադոյժ Ա-ծենապատիւ Տ. Տ. Ներսէսի Ս. Պատրիարքին Կ. Պոլսոյ, Բարերարին Միացեալ Ընկերութեանց Հայոց։

(Թղթակցութիւնք փունջի)

Տօքէյ 24 Հոկ. 1884։ — Դէպ այս կողմն ըրած ճանբորդութեանս առթիւ, յարմար դատեցի Պուլկարիոյ այս վերջերիկ քաղաքին Հայոց վրայ քանի մը տեղեկութիւններ տալ։ Հաճի-օղլու Բազարճըդ, որ այժմ Տօպրիչ կը կոչուի, Տօպրուճայի ընդարձակ դաշտադեանին վրայ չինուած է Պուլկար-Րումանական սահմանադլխէն 6 ժամ հեռու։ ունի 40–50 տուն հայ, որոց եկեղեցին 1878ին պատերազմի ատեններն այրած լինելով՝ այժմ արարողութիւնք մատեաւոր խցի մը մէջ կը կատարուին. կայ երկու քահանայ, որոց մէկը մնտերս Պօլսէն բերել տըրուած է, իրենց արդէն ունեցած ալևոր քահանային Ս. Պատարագ մատուցանել անկարող լինելուն պատճառաւ. այս վերջինը բնիկ Բազարճըդցի է և 110 տարեկանէն աւելի։ Ունին դպրոց մը, բայց բոլորովին անկանոն և անարդիւն ընթացք մի ունի. վարժապետը թէ՛ դասատու է, թէ՛ դասախաչակ և թէ՛ երաժիշտ։ Աւելորդ է ըսել, թէ այս տեղացիք ևս ուրիշ Պուլկարաբնակ Հայոց նման թըրքախօս են։ Ազգային գործերը բոլորովին լքեալ և խառնաչփոթ վիճակի մէջ են. ո'չ Թաղականն յայտնի է և ո'չ հոգաբարձուն։

Կը լսեմք որ անցեալ չաբաթները ի Սօֆիա մէկ թիզէ աւելի ձիւն եկեր է։ Այս կողմերս ալ օդը խիստ ցուրտ և անձրևոտ է։ Առաւօտուբ խիստ անձուկ են, զի մեր նաւահանգիստք չեն բանիր, և հունձքը դրամ չարժեր։

Կաթ. 19 Հոկտ. 1884։ — Վիճակիս անձնուէր Առաջնորդ Գեր. Տ. Մաղաքիա Ծ. վարդապետ Օրմանեան, ամսոյս 3ին երեկոյեան ժամը 2ին, ողջամբ բայց անշուք կերպիւ և յանկնկալս ժամանեց ի Կարին։ Նորին Գերապատուութիւն երկուշաբթի եւ երեքշաբթի։

— Հոգևոր ազգայնոց Գեր. Պատրիարքին կողմանէ Պատրիարքական փոխանորդ Գերապայծառ Ցովհաննէս Հօլաս, երկուշաբթի երեք եկեղեցականաց և մէկ աշխարհականի հետ Պատրիարքարան երթալով ցաւակցութիւն յայտնեց, յանուցանելով թէ կիւրակէ օրը չեն կրցած ներկայ գտնուիլ՝ եկեղեցական հանդիսի մը պատճառաւ։

— Երեքշաբթի Բոպերդ-Քոլէժի բոլոր ուսանողք իրենց պատուելի Բրոֆէսոր Պ. Ցակոբոս ՃԷճիձեանի և համայն դասատուաց ընկերակցութեամբ (16–17 կառքերով) մայր եկեղեցի երթալով, հանդուցեալ Ս. Հօր դագաղն այցելելին, նկատելով որ սոյն մասնաւոր յարգանքը կիրակի աւուր խուռն բազմութեան ժամանակ կարելի չպիտի լինէր մատուցանել։

— Ցայոց Միացեալ Ընկերութեանց կեդրոնական ժողովն արտաքոյ կարգի նիստ ունի վաղը, 4/16 Նոյեմբեր, Գալաթիոյ կեդրոնական վարժարանին մէջ։ Աստանքը պիտի բացուի ժամը ճիշդ 6½ին և պիտի փակուի 7½ին։

Օրակարգն է՝ Մահադոյժ Ա-ծենապատիւ Տ. Տ. Ներսէսի Ս. Պատրիարքին Կ. Պոլսոյ, Բարերարին Միացեալ Ընկերութեանց Հայոց։

(Թղթակցութիւնք փունջի)

Տօքէյ 24 Հոկ. 1884։ — Դէպ այս կողմն ըրած ճանբորդութեանս առթիւ, յարմար դատեցի Պուլկարիոյ այս վերջերիկ քաղաքին Հայոց վրայ քանի մը տեղեկութիւններ տալ։ Հաճի-օղլու Բազարճըդ, որ այժմ Տօպրիչ կը կոչուի, Տօպրուճայի ընդարձակ դաշտադեանին վրայ չինուած է Պուլկար-Րումանական սահմանադլխէն 6 ժամ հեռու։ ունի 40–50 տուն հայ, որոց եկեղեցին 1878ին պատերազմի ատեններն այրած լինելով՝ այժմ արարողութիւնք մատեաւոր խցի մը մէջ կը կատարուին. կայ երկու քահանայ, որոց մէկը մնտերս Պօլսէն բերել տըրուած է, իրենց արդէն ունեցած ալևոր քահանային Ս. Պատարագ մատուցանել անկարող լինելուն պատճառաւ. այս վերջինը բնիկ Բազարճըդցի է և 110 տարեկանէն աւելի։ Ունին դպրոց մը, բայց բոլորովին անկանոն և անարդիւն ընթացք մի ունի. վարժապետը թէ՛ դասատու է, թէ՛ դասախաչակ և թէ՛ երաժիշտ։ Աւելորդ է ըսել, թէ այս տեղացիք ևս ուրիշ Պուլկարաբնակ Հայոց նման թըրքախօս են։ Ազգային գործերը բոլորովին լքեալ և խառնաչփոթ վիճակի մէջ են. ո'չ Թաղականն յայտնի է և ո'չ հոգաբարձուն։

Կը լսեմք որ անցեալ չաբաթները ի Սօֆիա մէկ թիզէ աւելի ձիւն եկեր է։ Այս կողմերս ալ օդը խիստ ցուրտ և անձրևոտ է։ Առաւօտուբ խիստ անձուկ են, զի մեր նաւահանգիստք չեն բանիր, և հունձքը դրամ չարժեր։

Կաթ. 19 Հոկտ. 1884։ — Վիճակիս անձնուէր Առաջնորդ Գեր. Տ. Մաղաքիա Ծ. վարդապետ Օրմանեան, ամսոյս 3ին երեկոյեան ժամը 2ին, ողջամբ բայց անշուք կերպիւ և յանկնկալս ժամանեց ի Կարին։ Նորին Գերապատուութիւն

Թիւնն, հետեւեալ օրը իր ճերմակ ձին հեծած, նոյնպէս Տ. Գրիգոր հեծեալ և գաւազանակիր, շուկայէն անցնելով՝ գնաց ի տես Վսեմ. Կուսակալին։ Գոհութեամբ կիմանամք, որ Նորին Վեհամեծութիւնն յոյժ պատուաւոր ընդունելութիւն ըրեր, 1½ ժամու չափ համակրանօք ու հետաքրքրութեամբ տեսակցեր, և մեծապէս գոհ եղեր է տեսակցութենէն։ Գեր. Առաջնորդն, ի դարձին այցելեր է նաև կեդրոնական կառավարիչ Մեծ. Ալի էֆէնտիի և այլ քանի մը բարձրաստիճան պաշտօնատարաց, որոց ամենքն ալ մեծարանօք ընդուներ են զինքը։ Անոյշ 14ին կիւրակէ առաւօտ, Գեր. Օրմանեան հանդիսաւոր Ս. Պատարագ մատոյց ի Ներկայութեան խուռն բազմութեան ժողովրդեան, և խիստ ազդու ու ոգևորիչ քարոզ մը խօսեցաւ, բնաբան դնելով Խոնարհութիւն և Համբերութիւն, և ըզժողովուրդն յորդորելով ի սէր և յեղբայրութիւն։ Ցաւարտ բանից՝ չերմ բարեմաղթութիւններ ըրաւ վասն երկարութեան կենաց Օգոստափառ Սուլթանի, արդարակորով նախարարաց և հանճարամիտ կուսակալին, որուն սրտանուէր կը ձգտակցէր ժողովուրդն։ Շնորհիւ Գեր. Առաջնորդ Հօր, տեղւոյս ազգային գործերն տակաւ առ տակաւ յուսատու և մըխիթարական կերպարանք մը կառնուն։ Դպրեվի և բարի են մեր անձնդիր Հովուին բոլոր առաջադրութիւնք. վհատիլ, լքանիլ չը գիտեր երբէք. ժողովրդեան և ազգային ժողովոյ կը մնայ ընձեռել հարկ եղած օժանդակութիւնը, գործել Ս. Առաջնորդին հետ միակամ, միասիրտ և միախորհուրդ։

Խըզըճ ֆէ-ղ. 25 Հոկ. 1884։ Այս գիւղն, եայլայէն 2 ժամ ճանապարհ հեռի Նիկոմիդիոյ առաջնորդական վիճակին թեմըբն է, որ ունի 120 Հայ տուն՝ 600ի չափ բնակչօք. մի եկեղեցի և մի դպրոց. սակայն երկար ատենէ հետէ գիւղացիք ունեցած չեն բնիկ քահանայ մը՝ որ հոգեւորապէս մխիթարէ զիրենք և Ս. եկեղեցւոյ պայծառութեան աշխատի։ Վիճակիս առաջնորդ Արժ. Տ. Սահակ Ծ. Վ. Ցովակիմեան բազում տարիներէ հետէ այցելած կամ քարոզիչ մը ղրկած չէ յայս գիւղ, որպէս զի քննէ մեր գիւղին կացութիւնն և հարկ եղածը տըներկէ։ Կրնաք երեւակայել, այսպէս անհովիւ և անգլուխ լքեալ գիւղի մը վիճակն. Ս. եկեղեցին քայքայման վրայ է. եկեղեցւոյն հասոյթներն մէկ երկու անձանց ձեռքն անցած են. դպրոցն անուսմբ միայն գոյութիւն ունի, ո'չ դասատու կայ, ո'չ կառավարիչ։

Այս տարի, առաջնորդը Պարտիզակի Տ. Ներսէս քահանային դիւղս կը ղրկէ յատուկ հրամանագրով, ինչպէս նաև Նիկոմիդիոյ այլ և այլ չրջակայ գիւղերն, որպէս զի քահանայութեան արժանաւոր քանի մ'անձինք որոշէ՝ ընտրութեամբ իւրաքանչիւր գիւղի բնակչաց։ Գիտնալ պէտք է որ միայն մեր գիւղը չէ որ անհովիւ մնացած է. Նիկոմիդիոյ վիճակին մէջ կան քանի քանի տեղեր, ուր քահանայի սով կը տիրէ, և ասոր հակառակ կան այնպիսի գիւղեր ալ՝ ուր քահանայից թիւն չափա-

ՅԳՅՎՍՆ ԴՎԺՅԳՂ

Ի՞նչ է ասում հին ժողովուրդը։

Ս. Ս. Ն. Հոսի դիմելով՝ ասում է.

— Ես ինձ 38 տարեկան եմ համարում, և ամեն տարի, ամեն անգամ, որ ես ուզում եմ ինձ համար նոր հագուստ կարել տալ, ինձ ասում են, որ ես ինձ համար 2000 տարի ապրելու հագուստ եմ պատրաստում։

— Ի՞նչ կարծիք ունի ժողովուրդը ձմռան երկարության մասին։

— Ձմեռը ոչ մի կերպ չի հավանում, որ գարնանը ավելի երկար է տևում, քան թե պետք է։

— Ի՞նչ կասի ժողովուրդը ամառվա մասին։

— Ամառը ասում է, որ ինքը ոչ մի կերպ չի կարող հասկանալ, թե ինչու ամեն տարի ինքը պետք է ավելի կարճանա։

— Ի՞նչ կասի ժողովուրդը աշնան մասին։

— Աշունը ասում է, որ ինքը ոչ մի կերպ չի կարող հասկանալ, թե ինչու ամեն տարի ինքը պետք է ավելի երկարի։

— Ի՞նչ կասի ժողովուրդը գարնան մասին։

— Գարունը ասում է, որ ինքը ոչ մի կերպ չի կարող հասկանալ, թե ինչու ամեն տարի ինքը պետք է ավելի կարճանա։

— Ի՞նչ կասի ժողովուրդը ձմռան մասին։

— Ձմեռը ասում է, որ ինքը ոչ մի կերպ չի կարող հասկանալ, թե ինչու ամեն տարի ինքը պետք է ավելի երկարի

և բաղմաթիւ հեծելոց հետ աւազրաուելիւն գործած է Հայոց քանի մը գիւղից մէջ, և 3 գիւղացի սպանած և ուրիշ բազմաթիւ գիւղացիներ չարաչար տանջած է։

= Մայրաքաղաքս հեռագրերը են Վիէննայի լրագրաց, թէ պատերազմական նախարար Օսման փաշայի հրահանգ տրուած է զբաղիլ Գ. Հիւրկի բոլոր երկաթուղիներն՝ եթէ չընդունի Բ. Դրան առաջարկութիւնները. թէ՝ երկաթուղեայ տնօրէնն արդէն պատրաստութիւն կատարած է բոլոր կայարաններէն ընկերութեան տեսմարները, թուղթերն և դրամներն բառնալու համար. և թէ՝ յայտնի չէ տակաւին Աւստրիոյ կառավարութեան ընթացքն։

ԱՅԼ ԵՒ ԱՅԼԲ

××× Դաբաղ աղտոտելեան՝ պետական կոչնեցելոց համար։ — Ներմանիոյ Հնթոհկարտ քաղաքին մէջ մեքենագէտ Շիլինկ անուն անձն այս օրերս դադաղ մը հնարած է, որով եթէ թաղուած լինին մեռեալ կարծեցեալք, կարելի է որ ազատին իրենց ահարկու դերեզմանէն։ Դիւան է. դադաղ մը՝ սովորական ձևով, սակայն փիչ մը լայն, երկայն և բարձր. յատակը տաշտ մը կայ, որ երկու դաւաններով բռնուած է, և որ իւր մէջ գըտնուողին թեթև շարժմամբ կերեւըրայ օրօրոցի նման. դադաղին կափարչին վրայ կան երկու կլոր ծակեր, որոց մէջ թիթեղեայ երկայն խողովակներ անցուած են, որոց վերին ծայրերն օդին մէջ բարձրացած լինելով՝ տաշտին մէջ գըտնուողն օդ կուտան կառնուն. այս խողովակաց միոյն մէջէն թել մը կանցնի, որոյ մէկ ծայրը՝ զանգակի մը, և միւս ծայրը՝ տաշտին կապուած է, որով տաշտին մէկ թեթև շարժմանէն կը հնչուի զանգակն. և այս զանգակն ալ հաղորդակցութիւն ունի ուրիշ զանգակի մը հետ՝ որ կը գտնուի գերեզմանապահին հիւղին մէջ։ Այս երկու զանգակաց միջոցաւ գերեզմանապահը կը ըսէ թէ՝ հիւղին մէջ գտնուած և թէ՝ գերեզմանատան մէջ ղրաղած ատեն։ Հեղինակն ինքն փորձուած է այս դադաղով ինքնասպանութեան բազմաց՝ 1½ ժամեր խոր գերեզմանի մը մէջ դրուելով և ամբողջապէս հողով ծածկուելով. կէս ժամ այսպէս մնացած է հողին տակ. մերթ ընդ մերթ տաշտին երերմամբ զանգակն հընչեցուցած, և խողովակաց միջոցաւ իւր ազատութիւնն եղանակին արտասանած է։

×× Մեռեալ կոչնեցեալ։ — Ներկայ ժամանակիս մէջ, յորում հընտախտը տիրած է դէռ, բազումք մեռեալ կարծուելով թաղուած են։ Բայ յայլոց, թաղման երկու այսպիսի ահարկու դէպքեր ի Նաթոլի և երկու ի Ճերնովա տեղի ունեցած են։ Գերմանացի բժիշկ Ռուբոյ կը պատմէ, թէ Նաթոլիի մէջ հնտախտէ բռնուած հիւանդ մը մեռեալ կարծուելով թաղուած է, բայց քիչ մը վերջը դադաղին մէկ կողմը կոտրուած և դիակին ոտները դուրս ելած տեսնուած են։ Ուրիշ հիւանդ մ'ալ, բարեբաղդաբար գերեզմանատուն տարուած ժամանակ չզանգուածութեամբ արթնալով, դադաղակիրք անմիջապէս եւս դարձուցած են գինա որ այժմ բժշկուած է և կապրուի։ Ուրիշ մ'ալ ի Ճէնովա, զոր մեռեալ համարելով բժիշկն՝ պատրաստեր են. բայց մեռեալ կարծուածը 6 ժամէն ոտք ելնելով մօտակայ սենեակ մը գացեր է, ուր ընտանիքն իւր մահը կոզբայր, և յանդիմանած է զնոսա որ այդպէս անհոգ վարուած էին առնչութեան։ բայց մէկ քանի ժամ ետքը մեռած է։ Դարձեալ Ճէնովայի մէջ մեռեալ կարծուած տղեկ մը արթննալով չորս ժամ ետքը մեռած է։

××× Դրամագանց հաստատութեան հընտնութիւնը։— Բազում գրութեամբ հաստատուած է, թէ ի Հռոմ հին ատեններըը մեծ տեղանատրներ կային։ Դիմաթենէս կը պատմէ, թէ Ամֆէնքի մէջ ալ դրամատունք կային. մանաւանդ այնպիսի մեծ դրամատունք, որոց չատերն կը պատկանէին մեծամեծ ընտանեաց, որ իրենց դրամը միացուցած էին։ Սխալ է այն կարծիքը, թէ այդ դրամատունք Յունաստանի կործանման հետ անհետացած են։ Ամֆէնքի դրամատանց մէկ մասն Պօլիս տպաստանելով՝ Յունաստանի դրամագիտական արուեստն ատ ևս չահագործած են։ Ուրիշ տեղեկութեանց նայելով, խաչակրաց ատեն յունական դրամատունք մեծ պղծեցութիւն ունեցած, և բազում յոյն դրամատունք ի Կրետէ փոխադրուած հաստատուած են։ Ցետոյ այդ կղզին ալ թողուով՝ Քիոսի մէջ ղետեղուած, անտի Եւրոպայի մէջ ճիւղեր արձակած, և օտար ժողովրդոց հետ դրամական գործեր ընելով՝ մեծ չահեր ըրած են։ Ատ բնականաբար դիտել արժան է, թէ յոյնք ո՛ւստի սովրած են։ Վկայութիւնք կան, որ նոքա ալ փիւնիկեցիներէն սովրած են, որոց հետ գործոն յարաբերութեան մէջ էին։ Ճշմարիտ է նաև որ փիւնիկեցիք իրենց դրամական գիտութիւնն ու դրամատանց դրութիւնը մեծապէս Նինուէի և Բաբիլոնի հաղորդած են։ Նինուէ և Բաբիլոն, բազում դրութիւնները թողած են սեպագիր, որք մեծ մասամբ լուծուելով կարդացուած են. այդ դրութեանց մէջ գտնուած են հաշուեմարները, դրամատոմները և փոխանակագրերը. այդ սեպաձև դրութեանց մէջ լուծուած են նաև դրամատանց թղթակցութիւնք, որովք հաստատուած է որ Բաբիլոնի մէջ դրամ փոխող, տոկոսով դրամ պահող, փոխառութիւն եւ բաշխաւորող դրամատունք կը գըտնուէին։ Ուրեմն յունական դրամատունք, փիւնիկեցւոց և բաբիլացւոց դրամատանց չարունակութիւնն են։ 1878 ին, Լոնտոնի դրամատեարց ակմբին բացման առթիւ, նախագահ Լիւպօք, Բաբիլոնի դրամատանց պատմութեան վրայ բանախօսութիւն մ'ըրած է, ըսելով թէ այդ սեպաձև գրութեանց լուծմամբ հաստատուած է, որ այդ դրամատունք հետեւեալ յանձնառութեանց ձևերը կը ճանչնային. 1. Պարզ կամ ժամանակաւոր վճարելի մուրհակք. 2. 72 օր պայմանաժամու վճարելի մուրհակք. 3. Երրորդ անձի մը փոխանցելի մուրհակք. 4. Մինչև ութերորդ անձի մը վճարելի մուրհակք. 5. Մէկ տեղէ ուրիշ տեղ մը սահակի փոխանակութիւն, յանուն տիրոջն. 6. Մի և նոյն փոխանակութիւնն առանց տիրոջն անունն։ Բայց մինչև ցարդ գտնուած չէ փոխանակագիր մը՝ ուրիշին անունն դարձուած։ Իսկ Նինուէի մէջ գործածուած դրամը, արծաթ ու պղինձէ զատ ոսկւոյ ձոյլեր եղած են, որպէս մինչև ցայժմ կը գործածուի ի Չինաստան։ Արդարեւ Բաբիլոնի մէջ գտնուած սեպաձև դրութեանց մէկ քանին լուծուելով՝ տեսնուած է որ Քրիստոսէ 700 տարի յառաջ ծաղկեալ դրամատուն կը գտնուէր։ բայց այդ դրութիւններէն չէ յայտնուած թէ այդ դրամատունք մասնաւոր թէ կառավարական էին։ Աւստրաւ ամենայնիւ, չատ ճշմարիտ է որ այդ դրամատունը, Էկիպի և Ընկանուամբ ճանչցուած, Քրիստոսի ծննդենէ յառաջ 700 էն մինչ 550 տարի չահագործած է. կարելի է ըսել թէ այդ դրամատունը ստիպուած է դադարեցնել իւր գործերն՝ երբ Տիւրոս տիրոջ Բաբիլոնի. և յայնմ հետէ Սիւսայի կամ եկբատանի մէջ վերսկսած է իւր գործառնութիւնները, ուր անդորրութիւն և ապահովութիւն կը տիրէին յայնժամ։

×× Կաթոլիքոս ցօցոհանդեան։ — Անցեալ չաբթու կատուներու տարեկան 16 րդ ցուցահանդէսն բացուեցաւ Քրիսթալ Բալասդի մէջ ի Լոնտոն։ Հանդիսադրեալ կենդանեաց թիւն է 356, որ 49 կարգի բաժնուած էին։ Ատնց մէկ մասին համար 100 դրամական և 9 միտալական պարգև տրուած են։

×× Աֆղանաց օրինագիրք։ յոյժ զարմանալի տրամադրութիւններ կը պարունակէ։ Սոցա ամենահին օրինաց մին կը տրամադրէ, որ ամեն տեսակ ոճրագործք պատժուին, կնոջ վոխարինութեամբ։ Մինչդեռ եւրոպացիք իրենց միակ կինոջին կը պատժուին, Աֆղանք ստեպ իրենց ամրողջ հպճոյով կը քամեն պատիժն։ Օրինակի համար՝ երբ Աֆղան մը մեկը սպաննէ, պարտի 12 կին տալ. եթէ ձեռք, քիթ, մատ և այլն կարէ՝ 6 կին. սակայ մը կտրէ՝ 3, և գլխու վրայ վէրք մը պատճառէ՝ 1 կին պարտի տալ։ Աֆղան մը երբ ուզէ իւր կնոջ ձեռքն աղաւիլ, դրացւոյն գլխուն հարուած մը տալով վէրք մը պատճառել բաւական է։

××× Աւազ գոնոյ ժառանգականութեան խնդրոյն վրայ, վերջերս Համպուրկ գումարուած բնագիտական ընկերութեան մէջ, բժիշկ Ռօհլման բաւական երկար խօսած է։ Այդ լանդերն Պելճիացի, Զուիցերիացի, Շուէյցի և Ներմանացի գիտունք առաջարկած են, առաջնորդուելով Գրեամբ Բրօֆէսէօր Թէքմանոլի։ Բժիշկ Ռօհլման, բայ յայլոց ըսած է թէ աչաց գոյները, ծիածանի գունոց տարերց գոյութենէն, և այդ գունոց, որպէս սև, թուխ, կապոյտ ևայլն, միոյն առաւելութենէն յառաջ կուգան։ Թէպէտ ընդհանրապէս երկու աչաց գոյներն մի և նոյն կը լինին, բայց երբեմն ալ կը պատահի որ երկու աչաց գոյներն զանազանին երբեմն։ Հաղուագէպ է թէև, սակայն կը գտնուի իսկ որ մէկ աչքի մէջ մէկ քանի գոյն տեսնուին։ Իսկ այն հարցմանց պատասխանը, թէ աչաց գոյնը ժառանգական է, և թէ՝ ինչպէս վերոյիշեալ գիտունք որոշ գունով աչաց քննութիւնն ըրած են, և տան տարեկանէն վար աղայքը դուրս ձգած են այդ քննութենէն, սա է թէ, որպէս ըսած է Աբիսգոկլէս՝ մանկական տարիքներու աչաց գոյներն անփոփոխ չեն մնար։ Այդ քննութիւնք սա՛ եզրակացութեան յանգեցան թէ փայլուն աչերն 0/0 96 իսկ թուխ աչերն 0/0 86, ի ծնողաց կանոնին զաւակաց, սա՛ բացառութեամբ որ հռովմայեցւոց ցեղին մէջ կապտագոյն աչերն ժառանգական են ի հաւուց ի թոռունս։ Տարբեր աչերով ծնողք, պայծառ և սև աչերով զաւակներ կունենան, բայց 0/0 56 թուխ աչօք։ Աւստ ամենայնիւ, մարք, թէ՛ աչաց գունոց և թէ՛ կարճատեսութեան համար իրենց զաւակաց վրայ հայրերէն աւելի աղդեցութիւն ունին։

×× Թնդանօթի 101 հարուած։ — Ամեն ոք գիտէ, թէ պատուոյ կամ ուրիշ հանդիսաւոր պարագաներու համար թնդանօթի 101 հարուած կարձակուի և ո՛չ 100։ Այս սովորութեան ծագման արժանահաւատ պատմութիւնը սա՛ է։ Առաջին անգամ Աւկսպուրկի մէջ արձակուեցաւ թնդանօթի 101 հարուած՝ ի պատիւ վերադարձի կայսեր մը՝ որ յաղթանակաւ պատերազմէ կը դառնայր։ Աւկսպուրկ քաղաքի ժողովը որոշեց, որ թնդանօթի 100 հարուած արձակուի այդ պատճառաւ. բայց թնդանօթաձիգ ղօրաց սպային արձակուած հարուածներուն ճիշդ թուոյն վրայ վստահ չլինելով հատ մ'ալ արձակել տուաւ, որպէս զի 100 էն պակաս եղած չլինի։ Մօտակայ քաղաք մ'ալ, ուղելով մանակցիլ իւր մերձաւոր քաղաքացւոց պատուասիրութեան, Աւկսպուրկի արձակած հարուածոց չափ արձակեց։ Նոյնպէս ուրիշ մերձակայ քաղաքք։ Այսպէս այդ սովորութիւնը մնայ ցայսօր։

×××Պաղ ոսկի դարման։ — Մտիկ կը լսուի, գլխաւորապէս կանանց և ջղոտ անձանց ա՛յն արտունչն, թէ դիչերներն իրենց ոտքը չատ նար, և այդ պատճառաւ անքուն կը մնան ժամերով։ Բժիշկ Ռինկեր խրատ կուտայ այսպիսեաց, որ իրիկուններն անկողին մտնելէ յառաջ իրենց ոտքերը մէկ քանի վայրկեան պաղ ջրոյ մէջ դնեն և ամենայն ջերմութեամբ չփեն, մինչև որ տաքնան և կարմրին. յետոյ լաւ մը ցամքելնելով բրդէ հաստ գուլպաներ հագնին։

ԳՐԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ
ՏԵՍԱԿԱՆ ԵՒ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ
(Նոր դրութիւն)
ՄԱՍՆ Ա.
ՈՁ
Հանգերձ բառագիտական եւ մատակարարական վարժութեամբք
Ցօգնութ Մկրտիչ Պ. Ասլանեանց
Ուսուցիչ Հայկական լեզուի եւ գրագիտութեան

Սոյն գործն երկու հատորէ կը բաղկանայ, և կը գերազանցէ ոչ միայն աղդային այլ և օտարազդի շատ մը նոյն տեսակ հրատարակութիւններն։ Արդիւնք՝ երկարաժամանակեայ աշխատութեան և վորձառութեան։ Վաւերացեալ յուսումնական խորհրդոյ. ընտիր դասագիրք մ'է, զոր կը յանձնաբարեմք աղդային ուսումնչեայ և հոգաբարձութեանց։

Կը վաճառուի բոլոր Հայ գրավաճառաց և կամուրջի դլուխը Ըբրահամ Պօղոս աղային քով, նաև Դալաթիոյ կողմը Թղթավաճառ 6. Արշակ Էֆէնտիի վաճառատունը։ Շատ գնել ուզողք կրնան դիմել նաև առ Հեղինեան ի Պէրպէրեան վարժարան։ Դպրոցաց համար զեղչ՝ 10 առ 0/0։

Առաջին և երկրորդ հատորներուն գինն է 10 ական դրուշ. իսկ բանալիին գինը՝ 15 դրչ։

ՀԱՅՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ
ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ Ս. ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ
ԵՒ
ԱՂԹԱՄԱՐ ՈՒ ՍԻՍ

Գեր. Տ. Մատթէոս եպիսկոպոս Իզմիրլեան գրած է Հայաստանեայց Ս. Եկեղեցւոյ ընդհանրական հայրապետութեան, եւ Աղթամարայ ու Սսոյ կաթուղիկոսութեանց հաստատութեան, իրաւասութեան եւ պարտուց ու պաշտաման վրայ, պատմութեամբք՝ արձանագրութեամբք եւ հին ու նոր վաւերական պաշտօնագրութիւք հաստատուած զամենայն։ Ընթերցողն լիուլի ծանօթութիւն կատանայ Հայաստանեայց Հայրապետութեան եւ Աղթամարայ ու Սսոյ անցեալ եւ ժամանակակից վիճակաց վրայ։ Անշուշտ եմք, թէ մեծ կարեւորութիւն ու օգտակարութիւն ունի այս հրատարակութիւնը, մանաւանդ ներկայ ժամանակիս մէջ, յորում ամենայն Հայոց Հայրապետութեան գերագոյն գահն թափուր կը գտնուի, Սսոյ կաթուղիկոսական խնդիրն կը յուզուի դեռ եւ Պալաժնիայի բարեփոխութեան վրայ կխօսուի։ Գեր. Իզմիրլեան քալ հետազօտած ու խմաստասիրած է գայս ամենայն, եւ լուսաւոր ծանօթութիւններ կրնծայէ հեղինակին Հայոց։ Գրքին սկիզբը դրուած ցանկը աչքէ անցուողն պիտի տեսնէ, թէ ո՛րչափ նշանաւոր անուքներ նշանակեալ են ինամով, եւ քանի՛ նըշանակեալ են ինամով, եւ քանի՛ նըշանակեալ են ինամով, եւ քանի՛ նը